

Crisis der Midden-orthodoxie

*

Referaat gehouden op de jaarvergadering
van de Gereformeerde Bond te Utrecht
op 23 April 1952.

Door

G.Boer

Ned. Hervormd predikant te Gouda

*

Uitgave: Adm. "De Waarheidsvriend", Maasluis

WOORD VOORAF.

L.S.

Op verzoek van de leden, aanwezig op de Jaarvergadering van de Gereformeerde Bond op Woensdag 23 April 1952, wordt deze inleiding in druk gegeven. De titel is misschien niet helemaal juist, omdat in deze inleiding vooral de plaats en de positie van de Gereformeerde Bond aan de orde wordt gesteld, maar dit gebeurt toch naar aanleiding van het boekje van Dr. Berkhof: Crisis der Midden-orthodoxie.

Deze inleiding wil op geen enkele wijze aanspraak maken op de gedachte, dat hierin de vragen, die Dr. B. aan de Geref. Bond stelt, uitputtend zijn behandeld. Dat was in het bestek van deze inleiding ook niet mogelijk.

In dit verband mag ik de wens herhalen, dat er binnen korte tijd een grondige studie verschijnt, waarin de verhouding Wet en Evangelie en het drieërlei gebruik van de Wet Gods op een grondige wijze exegetisch, dogmenhistorisch en dogmatisch aan de orde wordt gesteld.

Misschien mag deze inleiding daartoe de stoot geven!

Bij het persklaar maken is de bespreking van de Jaarvergadering in deze inleiding verwerkt.

De opmerking van de heer Knetsch uit Leiden heb ik niet verwerkt, nl. zijn ervaring als lid van een hoorcommissie in vele vacaturen in Leiden. De heer Knetsch, die zeer veel predikanten uit de Midden-orthodoxie gehoord heeft, verklaarde, dat de opmerking van Dr. B., als zou de Midden-orthodoxe prediking in theologische cultuur liggen boven de prediking van predikanten van de Gereformeerde Bond, zeer beslist onjuist is. De heer Knetsch kan uit ervaring het tegendeel bewijzen. Het is voor ons het beste, de hand in eigen boezem te steken en te erkennen, dat onze prediking — niet in vergelijking met andere dat is een mager werk! — onder de maat blijft, gezien de zeer hoge roeping, biddend te studeren en te graven in de schatten van Gods Woord.

God verlene ons daartoe Zijn Heilige Geest. Hij stelle deze inleiding dienstbaar aan het heil van onze Kerk, uit liefde waarvoor deze is ontstaan.

Gouda, 7 Mei 1952. G. Boer.

In zijn Woord vooraf merkt Dr. Berkhof op: „Het ongelijk van anderen kan nooit het fundament van eigen gelijk zijn”. Met dit woord voor ogen willen wij samen een poging doen, dit boekje te bespreken.

Wij mogen Dr. B. dankbaar zijn, dat hij dit onderwerp aan de orde heeft gesteld.

Gezien de reacties in allerlei bladen, kost het altijd zedelijke moed om kritiek naar binnen te geven, kost het blijkbaar ook nu nog zelfverloochening, de betekenis en de plaats van de Gereformeerde Bond aan te wijzen en te waarderen. Reeds lang wordt een crisis in de gelederen van de Midden-orthodoxie waargenomen. Deze crisis is zeker niet los te maken van een oordeel Gods, dat over de gehele Kerk gaat! De symptomen van deze crisis zijn in de Midden-orthodoxie wellicht anders dan in de Gereformeerde gezindheid, maar ook in deze gezindheid zijn symptomen van verval waar te nemen, zodat het niet te verwonderen zou zijn, wanneer iemand onder ons ook een boekje ging schrijven, maar dan met de titel: de crisis der Gereformeerde gezindheid. Scherp hebben wij voor ogen te houden, dat Dr. B. dit boekje schreef in de eerste plaats aan het adres van de Midden-orthodoxie en pas in de tweede plaats aan het adres van de Gereformeerde Bond.

Met het oog op de bedoeling van Dr. B. kan ik mij dan ook ontslagen achten van de bespreking van alle zaken, die de Midden-orthodoxie aangaan.

Het doel van deze inleiding is vooral in te gaan op die plaatsen van dit boekje, waar de Gereformeerde Bond direct of indirect in de bespreking betrokken wordt.

Om nu te voorkomen, dat wij in allerlei fragmenten blijven steken, willen wij drie punten aan de orde stellen:

1e. Dr. B.'s bezwaar tegen het kerkelijk standpunt van de Gereformeerde Bond.

2e. Dr. B.'s bezwaar tegen en vragen over de prediking.

3e. Eindigen met de vraag: Wat moeten wij doen?

Vooraf nog enkele opmerkingen en wagen over de historische visie van Dr. B. Laten wij mogen beginnen de eerlijkheid en de openheid van Dr. B. te prijzen, waarmee hij de situatie overziet. Hij verbergt zich niet achter het hoogkerkelijk struikgewas, maar stelt de *feitelijke situatie*.

Vandaar dat hij spreekt over de Midden-orthodoxie. Wij kunnen hier vragen gaan stellen, bijv.: waar zijn de begrenzingen van de Midden-orthodoxie'; is het woord Midden-orthodoxie wel juist? Wanneer wij onder Midden-orthodox verstaan de synthese: Hoedemaker-Gunning, zullen wij er wel niet ver naast zijn. Maar dan nog blijven er vragen. Want het middenfront is nu een samenklonting van allerlei groepen, ja een samenbundeling van richtingen, die niet alleen middelpuntzoekende, maar ook middelpuntvliedende krachten in zich hebben. De Midden-orthodoxie toch is een samenvatting van Ethischen en Confessionelen, van Barthianen en Liturgischen, met al de schakeringen, nuanceringen en vervloeiingen onderling. Wanneer wij de oud-confessionelen uitzonderen, kunnen wij van deze Midden-orthodoxie zeggen, dat zij unaniem is in de verwerping van de Calvinistische praedestinatieleer en unaniem in de aanvaarding van de historische Bijbelcritiek (zij het ook in allerlei gradaties).

Het is bepaald verhelderend, dat Dr. B. Arminius en de Remonstranten van de aanvangstijd typeert als midden-orthodox. Daardoor wordt ook klaarheid geschapen in de controvers, die er is tussen de Ger. Bond en het grootste deel van de Midden-orthodoxie, het is de oude controvers in een nieuw gewaad, verdiept en verbreed door de theologische ontwikkeling in de eeuwen, die zijn voorbij gegaan na Dordt. Daarom zijn ook vele spanningen tussen de Midden-orthodoxie en de Gereformeerden in de vorige eeuw en vooral in deze eeuw te verklaren, in het bijzonder vóór, bij en na de aanneming van de Kerkorde. Dr. B. meent, dat historisch gezien de Midden-orthodoxie de oudste papieren heeft in de Kerk.

Het is waar, dat het Calvinisme vanuit het Zuiden later kwam. Waar is, dat de geschriften van Luther e.a. in de prille morgenstond der reformatie hier gretig gelezen werden. Waar is, dat vóórdat het Calvinisme hier kwam, alles gistend en vloeiend was. Maar het is een open vraag, of er vóór die tijd leiding werd gegeven, en als die er was, of dat een leiding was van wat wij nu Midden-orthodox zouden noemen. Bovendien duikt hier de vraag op, hoe het mogelijk is dat Guido de Brès reeds in 1561 de Confessie opstelde. Dan moet het Calvinisme toch reeds wijd verbreid zijn, wil deze Confessie het algemeen geloof uitdrukken. In de tweede plaats is het een vraag of de middengroep van die dagen door de oppositie tegen het Calvinisme in vrijzinnige wateren terecht kwam (blz. 10). Komen de Remonstranten niet veeleer krachtens eigen innerlijke structuur bij de vrijzinnigen terecht? Was het niet reeds een stelling van Prof. Dr. Hugo Visscher, dat de Remonstranten in wezen modern zijn?

Het is een feit, dat de Midden-orthodoxie — via de synthese Gunning-Hoedemaker — de leiding heeft gekregen en door deze Kerkorde heeft behouden. Daardoor staat zij voor een geweldige opgave in deze tijd. Het is nu haar taak deze overwinning waar te maken in het geheel van de kerk. Dat ze daarbij enerzijds stoot op de Vrijzinnigheid en anderzijds op de Gereformeerde Bond was en is niet twijfelachtig voor allen, die de verhoudingen enigermate kennen.

Dr. B. ziet dit en meent, dat de Midden-orthodoxie van de vrijzinnigen moet leren, wat solidariteit met de wereld van vandaag betekent.

Hier komt het cultuuraspect aan de orde. Want met de radicale herziening van de kerkelijke vormen zal wel niet alleen bedoeld zijn, dat de kerk de cultuursituatie van vandaag heeft te kennen, maar ook dat het cultuuraspect in de verkondiging van het Evangelie moet worden ingedragen, zoals wij dit allerwegen zien gebeuren. Wij houden ons hart reeds vast bij de eerste schreden op dit pad, omdat het altijd en overal gold en geldt, dat een kerk, die de kritische positie ten aanzien van de cultuur prijsgeeft, de wortel van het Evangelie kwijt raakt. Natuurlijk hebben wij de cultuuraspecten ook van vandaag te kennen, maar tegelijkertijd te bedenken, dat deze cultuur-aspecten behoren tot de gedaante van deze tegenwoordige wereld die voorbijgaat, terwijl het Woord van onze God bestaat tot in der eeuwigheid. Dat wil zeggen, in de cultuur komt en daar als het machtige Gods Woord werkzaam is en eigen vormen schept en tegenover die cultuur in kritische functie blijft staan.

Gebeurt dat niet, dan raken wij de wortel van het Evangelie kwijt, zoals de kerkgeschiedenis kan leren.

Over de Vrijzinnigen wordt verder niet gesproken. Ook de liturgische beweging wordt met een kort zinnetje afgedaan. Van haar is geen bijdrage voor de prediking te verwachten. Wij zijn het daarmee eens en vragen: behoort deze liturgische beweging dan niet tot de Midden-orthodoxie? Wij vragen verder; Is er dan van Vrijzinnigen een bijdrage in de prediking te verwachten? En in hoeverre van de Midden-orthodoxie?

Van de Gereformeerde Bond verwacht Dr. B. wel een bijdrage en kritiek ten aanzien van de prediking. Vandaar dat hij het kerkelijk gesprek uitermate belangrijk acht. Deze weg is door de Midden-orthodoxie vanaf het begin welbewust gekozen. Zij wil niet de „weg van het Calvinisme, dat de weg gaat van leertuchtprocessen en felle polemieken”, maar de weg van assimilering van de waarheidselementen uit alle richtingen. Hier zitten wij al midden in de problematiek van het kerkelijk gesprek. Wij stellen maar vragen:

In hoeverre kan een Kerk — ook na een eeuwenlang deformatie en inkerkering in een besturenorganisatie — die de belijdenis der Vaderen als de hare erkent, op een vrijblijvende manier over afwijkingen van die belijdenis spreken?

In hoeverre is het juist iemand, die in strijd met de belijdenis van de Kerk spreekt, een medebeslissende stem te geven, wanneer over de belijdenis gehandeld wordt?

In hoeverre is het juist, dat de kerk zoekt, terwijl zij gesproken heeft? Kan zij op haar beslissingen terug komen of die beslissingen ombuigen buiten de klassieke weg van het gravamen? De uitgangspunten en achtergronden zijn hier reeds beslissend.

De Midden-orthodoxie beweegt zich m.i. in een weg van gevaarlijke vrijblijvendheid ten aanzien van de belijdenis der Kerk en wil een evenwichtspositie om van daaruit alle anderen te doordringen van haar ideaal omtrent een Christus-belijdende volkskerk.

Vandaar dat ook Dr. B. telkens weer spreekt over de noodzakelijkheid van de bijdrage en de kritiek van de Gereformeerde Bond in het geheel van de kerk.

Wij maken er geen bezwaar tegen, dat Dr. B. ons een plaats aanwijst in onze Kerk, die plaats is er ondanks alle wrijfvlakken; ook niet tegen een zekere relativering van de richtingen, maar tegen de relativering van de inhoud van al dat belijden en het gemis en gebrek aan toetsing op het waarheidselement. Niet, dat er iets gezegd wordt, is van belang, maar wat er gezegd wordt, is van de hoogste betekenis.

Terecht is door Prof. Severijn tegen deze gedachtengang opgemerkt, dat van ons een soort donum superadditum gevraagd wordt, waardoor de Kerk eigenlijk compleet wordt. Onmiddellijk hangt hiermede samen het gebrek aan openheid tegenover de Ger. Bond in het verleden. Deze kardinale fout wreekt zich tot op vandaag. Men stond — zo merkt Dr. B. op — wel open voor de kritiek van links, maar niet van rechts. Op de ontwikkeling en de groei van de Ger. Bond is in de laatste jaren bijna niet gelet. Hier legt Dr. B. de vinger bij een wondeplek!

Dat de Ger. Bond daarom niet gevraagd zou hebben is niet waar. Neen, hij heeft niet om deze Kerkorde gevraagd, heeft niet om fundamenteën en perspectieven gevraagd, heeft niet om een dienstboek gevraagd, waardoor de eenheid in de formulieren teloor gaat. Maar hij heeft wel gevraagd om gehoor op allerlei richtingsconferenties, in allerlei samen sprekingen ook met het Moderamen van de Synode. Het rapport van de Ger. Bond over de K.O. legt getuigenis af van de intense belangstelling voor wat ging gebeuren en heft waarschuwend de vinger op: onaanvaardbaar! Wij hebben in ootmoed te belijden: Hadden wij dit maar getrouwer gedaan, volhardender, duidelijker, eendrachtiger.

Hoezeer is tot in de Synode door de afgevaardigden gesproken, dringend een appèl gedaan en gewaarschuwd, maar...men heeft dit alles óf met een souverain, óf met een vriendelijk gebaar *terzijde* gelegd.

Wel heeft men alles gedaan om de Vrijzinnigheid mee te krijgen, maar men heeft maar weinig — om niet te zeg niets — gedaan om te doorgronden, wat ons dreef en wat ons drijft!

Daarom beklage men zich achteraf niet over het isolement van de Ger. Bond, want dit isolement is ons opgedrongen. Wij vinden dat niet fijn — maar een ramp, omdat het ons niet gaat om de groep, maar om de Kerk in haar geheel. Wij begeren niet de overheersing van onze groep, maar de heerschappij van Christus door Zijn Woord en Geest. Wij begeren niet het isolement om het isolement, niet de partij om de partij, hoezeer wij ook zelf tegen deze verzoeken te strijden hebben, maar wij begeren de tucht van het Woord Gods en de rechte functionering van de Belijdenis der Kerk niet alleen voor anderen, maar ook voor onszelf. Ook wij hebben dat zo hard nodig! Zo menen wij de Kerk zeer positief te dienen!

Daarom zeggen wij vandaag: Niet het vlees — ook niet het gereformeerde vlees — maar de Geest! Niet de partij (de Ger. Bond is een noodpositie!) maar de Kerk, niet het aantal (hoe belangrijk ook) maar de geestelijke kracht, niet de propaganda alleen — maar vooral de levende profetie! Dat dit ergens zijn organisatorische vormen heeft is niet te vermijden, maar de organisatie is ons niet het belangrijkste, maar is de gestolde vorm van onze voortdurende ongerustheid over het niet functioneren van het Woord Gods en — in onderschikking daaraan — van de belijdenis der Kerk.

Ons Schriftgeloof — vertolkt door Art.3 tot en met 7 van de N.G.B. — heeft ons in dat isolement geplaatst. Wij zijn uit het midden van de kerk naar de buitenkant gedrongen, zoals Ds. L. Kievit op de conferentie te Woudschoten opmerkte. Wanneer het ons om de partij en om het isolement ging, waren wij reeds lang de weg gegaan van de Afscheiding en de Doleantie. Dat willen wij zeer bewust niet, omdat wij ons solidair weten met de schuld van de Kerk. Haar zonden zijn onze zonden, haar schuld is onze schuld. Afscheiding en doleantie hebben — hoe zegenrijk ook voor vele personen en hoezeer grote stukken van ons volk ook bewarend bij het Woord in een eeuw van Modernisme en Liberalisme — kerk rechtelijk geen oplossing gebracht. Daarom voeren wij geen onwettige, maar een volkomen wettige strijd in de Hervormde Kerk, een kerkelijke strijd bij uitnemendheid!

Daarom zijn wij niet tevreden, wanneer er zo nu en dan een Midden-orthodoxe kerkeraad overloopt — o neen — dit is veeleer een teken aan de wand voor de Midden-orthodoxie. Er is in de Midden-orthodoxie een grote zenuwachtigheid, een overdreven belangstelling voor de Ger. Bond, die omgekeerd evenredig is aan de belangstelling vóór de aanneming van de K.O. Het regent artikelen in allerlei bladen over de positie van de Ger. Bond. Uitdrukkingen als: daar moet het Moderamen van de Synode iets aan doen, enz., komt ge telkens weer tegen! Laat ons het hoofd koel houden en koers houden!

Wanneer Dr. B. ons een taai leven toeschrijft, dan is dat in zoverre waar, dat dit niet slaat op organisatie enz., maar op de verborgen kracht van de belijdenis als draagvlak des geloofs! Dit geeft ons enerzijds een diepe ongerustheid over veel, anderzijds een bevrijding, omdat Gods Woord machtig en krachtig is.

In zoverre de levende kracht van dat Woord Gods onder ons werkzaam is, overwinnen noch urbanisatie (versteedsing) noch industrialisatie de Ger. Bond. Daarmede zijn de problemen, die met de industrialisatie en urbanisatie ook van onze gemeenten samenhangen, niet gebagatelliseerd, maar is alleen gezegd, dat de levende vreze Gods ook daar zijn uitdrukkingsvormen zal vinden!

Op pag. 51 vraagt Dr. B.: Wat houdt ze gescheiden? en *hij* antwoordt: Niet de gezangen. *Wij* zeggen: Toch wel o.a. *Hij* zegt: Niet de opvatting van de belijdenis; en *wij* zeggen: Dat hangt ervan af, of de Kerk in de historische continuïteit voortbelijdt.

Niet het kerkbegrip. Volgens Dr. B. niet, volgens Ds. Groenewoud in het orgaan: Herv. Weekblad, uitgave van de Confessionele Vereniging, wel. Behalve de liefelijkheden als sektariërs, van magische structuur en in de uitlopers lichte pathologische gevallen (Bloemlezing uit de kerkelijke pers van de laatste maanden ¹⁾), wordt ons telkens weer verweten, dat wij een ander kerkbegrip hebben.

Wij vragen: Een ander dan de belijdenis? Neen, een ander dan sommigen in de Midden-orthodoxie. Naar ik meen zijn er circa twintig á dertig opvattingen over, en beschrijvingen van de volkskerk. En omdat wij nu juist niet die opvatting van de volkskerk hebben als Prof. Haitjema en de predikanten Groenewoud en Krop, worden wij door deze theologen uit Groningen tot sektariërs verklaard. Daarbij wordt ouder- gewoonte het doleantiespook opgeroepen en doet Kuyper dienst als dat bekende hoofd, waarop alle slagen terecht komen, vandaar, dat wij tot Kuyperianen worden verklaard. Welnu, wij willen vandaag verklaren, dat wij een reformatorisch kerkbegrip hebben naar Art. 27—33 van onze N.G.B. Dat menigeen dat niet deelt, is niet onze schuld, maar een reden eigen particulier kerkbegrip te toetsen aan de confessie. Dat is toch confessioneel.

¹⁾ Is deze bloemlezing niet een aanklacht tegen de hoog geroemde kerkelijke stijl? Of neemt men tegenover de Ger. Bond die stijl niet in acht? Zou het niet tijd worden de pers voorlopig het zwijgen op te leggen en ons te bekeren ook van onze pers ongerechtigheden? Dan zouden wij meer aan de bekering toekomen, die wij allen zo nodig hebben.

Wanneer men verwijst naar de Kerkorde, die over een Christus belijdende volkskerk spreekt, dan merken wij op, dat deze uitdrukking toch niet in strijd kan en mag zijn met de Confessie, wanneer deze over de Kerk spreekt.

Wil men een nadere explicatie van deze artikelen, men wende zich tot de reformatoren, o.a. tot de schrijver van de N.G.B. Guido de Brès, die een gesloten front vormen tegen Rome, dat geen spanning kent tussen de Kerk naar haar zichtbare en onzichtbare zijde en een gesloten front vormen tegenover de spiritualisering der Wederdopers met hun verwerping van Woord, ambt en sacrament.

Calvijn (in hoe nauwe gemeenschap staat Guido de Brès met deze grote reformator!) heeft aanvankelijk in zijn eerste uitgave van de Institutie tegenover het hoogkerkelijke van Rome zeer sterk de nadruk gelegd op de Kerk naar haar onzichtbare zijde. Later in zijn strijd met de Wederdopers heeft hij de accenten meer gelegd ook op de zichtbare zijde.

Maar hij is tot aan de avond van zijn leven in deze zelfde spanning gebleven. Hij zegt ergens, wanneer hij de Kerk als het Lichaam van Christus beschrijft, dat dit ook enigermate betrekking heeft op de zichtbare Kerk. En in dit „enigermate” is de spanning der Reformatie vertolkt, ook onze spanning van vandaag in de Kerk. De nadere uitwerking van dit kerkbegrip door Dr. Kuyper, kunnen wij voor rekening laten van Dr. Kuyper. Daaraan is de Ger. Bond niet verbonden.

Calvijn zegt in zijn Comm. op Jer. 18 : 18: Het is niet voldoende met de Kerk te pronken, maar men moet klaar weten, wat de ware Kerk is en hoedanig de eenheid daarvan is.

Wanneer de hoogkerkelijkheid van onze dagen de kritiek der Reformatoren op Rome bestudeerde en ter harte nam en onze gemeenten hun kritiek op de Wederdopers en hun klemtonen op het Woord, Verbond, ambt en sacrament verwerkten, zouden wij en de heiligheid en de eenheid van de Kerk dienen en verder komen.

Wij concluderen, dat wij ook in ons kerkbegrip tegen alle verzoeken hebben te strijden, maar wijzen de betiteling van sectarisch met verontwaardiging en vrijmoedigheid af! Nu hoort men niet meer van dwaalleer, valse leraren, enz. Alles is kerkelijk. De dwaalleer ook?

De kerk heeft reeds eeuwen haar kritische positie tegenover de dwaalleer nagelaten en de adembenemende vrees is, dat zij er langs deze weg niet meer aan toe komt. Daardoor is de Kerk voor velen struikgewas geworden, waarachter men niet alleen zijn naaktheid (Dr. B.), maar ook zijn dwalingen verbergt.

Daarmede zijn wij gekomen aan ons tweede punt: Berkhofs bezwaren tegen onze prediking!

Over de vormbezwaren wil ik kort zijn. Het is een inleiding apart waard! Laten wij in deze spiegel zien! en ons zo nodig ook willen herzien. Belangrijker acht ik B.'s bezwaren tegen de inhoud van onze prediking, zoals hij deze samenvat op pag. 53—55.

Allereerst zij opgemerkt, dat de opmerking van Dr. B. als zou de prediking — zoals deze onder ons begeerd wordt — in haar theologisch gehalte in haar groei en vergroeiing bepaald worden door de tegenstelling tot het Midden-orthodox preektype — onjuist is.

Dit nu menen wij ten stelligste te moeten ontkennen. Dat wil niet zeggen, dat er geen groei en vergroeiing onder ons gevonden worden — o zeker — maar het is niet waar, als zou deze prediking daardoor bepaald zijn. Wij kunnen hier vandaag wel deze vertrouwelijke mededeling doen, dat in vele gemeenten vele gemeenteleden zijn, die het Midden-orthodoxe preektype ternauwernood kennen, en dat er ook onder de predikanten zijn, die maar matig op de hoogte zijn met dit preektype.

Dat men in de zgn. „gemengde” gemeenten onzerzijds sterke accenten legt, die anders zijn dan die, welke bij het Midden-orthodoxe preektype gevonden worden, valt niet te ontkennen.

Maar dit is nog geen bewijs, dat onze prediking reactie prediking tegen of een aanvulling zou zijn van dit preektype. Wij mogen zeggen, dat wij, *uit eigen principe* hebben gepreekt. Nimmer hebben wij geleefd van het manco van de Midden-orthodoxie. Nimmer hebben wij aan de Midden-orthodoxie onze theologie ontleend, maar immer hebben wij gepreekt uit eigen gereformeerd principe, onder de indruk van het volstrekt gezag van de H. Schrift, van de hoogheid en majesteit Gods, van de de mens en volkomenheid van de Persoon en het werk van Christus, van de verheerlijking Gods door Hem!

Daarom willen wij in historische continuïteit met de Reformatie en zeer gaarne luisterend naar de verdieping verbreding van allerlei gegevens uit de nadere Reformatie (die in kern reeds in de Reformatie gegeven zijn) vandaag prediken dezelfde boodschap, staande midden in de kerk. Daarom wortelt deze prediking niet alleen in kleinburgerlijke bodem, maar vindt ze een plaats, op de dorpen en vissersplaatsen, in fabrieksplaatsen en in de steden. Tot in het diepst van mijn ziel ben ik er van overtuigd, dat wij het niet *anders*, maar beter voller rijker en indringender hadden moeten doen en nog moeten doen minder beschrijvend, maar meer getuigend; vermanend, dat niemand mag rusten voor dat hij in Christus is. Dat hebben wij ons aan te trekken en daarin hebben wij ons te herzien.

Luisteren wij naar Dr. B.'s bezwaren, waarin die vergroeiing zich openbaart:

1. Zondekennis gaat aan het geloof vooraf.
2. Scheiding van Wet en Evangelie.
3. De mens staat in het middelpunt van de prediking.

Het hart van de kwestie is de verhouding van Wet en Evangelie. Zoals bekend kan zijn, wordt deze volgorde bijna algemeen in de Midden-orthodoxie omgekeerd. Men spreekt van Evangelie en Wet, van beloften en geboden, genade - en oordeel. Dat Barth hierop een grote invloed heeft gehad, is bekend. Dat deze omkering te maken heeft met de Godsleer en de leer der eigenschappen Gods bij Barth, kan ook bekend zijn. Berkhof is daarover ontevreden en meent bij Prof. v. Ruler een betere omschrijving te vinden.

Ik kan dit nu laten voor wat het is om ons zelf af te vragen:

Scheiden wij Wet en Evangelie? Scheidde Luther Wet en Evangelie? Het zou niet moeilijk zijn vooral bij de oudere Luther allerlei citaten te vergaderen, waarin hij wel terdege oog blijkt te hebben voor de leidende functie der Wet in het leven der gelovigen.

Maar waar is, dat Luther — zelf heengaande door de brieven aan de Galaten en de Romeinen — Wet en Evangelie soms op een wijze scheidt, die wij bij Calvijn niet in die vorm vinden.

Het is echter zeer beslist te ontkennen dat de tweeheid Wet en Evangelie meer Luthers dan gereformeerd zou zijn! Want zeker, Luther scheidde soms meer dan Calvijn, maar Calvijn onderscheidde zeer scherp Wet en Evangelie. Wanneer de Geref. Dogmatici ergens een eenstemmig geluid laten horen dan is het hier. Men leze vooral de Institutie van Calvijn, Boek II, hfdst. VII, § 6—9, en de wonderschone commentaren op de Romeinen- en Galatenbrief. De verzoeking is groot om hier uitvoerige citaten te geven, maar deze inleiding leent zich daarvoor niet.

Te allen tijde is onder de Gereformeerden de nadruk gelegd op de éénheid van Wet en Evangelie in de Heere Christus. Willen wij dit helder inzien, dan moeten wij naar het Paradijs. Nooit zien wij de betekenis van de Wet Gods zuiver, indien wij de leer van het beeld Gods niet daarmee verbinden. Adam was Wetsconform volkomen in overeenstemming met Gods Wil. Toen is Adam gevallen en heeft die Wet Gods verbroken. Wanneer de Heere op de Sinai Zijn Wet *buiten* de mens geeft, is dat genade! Zeker is de Wet gegeven in het genadeverbond.

Dat genadeverbond lag daar in de schaduwachtige bedeling met veel wettische dingen.

Als zodanig is de ark— de wet in zich bevattende — één schaduw van Christus.

Om een beeld te gebruiken: De Wet is te vergelijken met een spiegel die in een lijst staat!

De lijst is de genade is Christus.

Wanneer de Heere Zich openbaart aan een zondaar, is dat in Zijn majesteit en gerechtigheid, dan zendt Hij Zijn verblindende stralen uit in het hart van een zondaar. Daarin ontdekt Zich de Heere als Rechter en bedekt de lijst: Christus!

Hierin liggen alle ontdekkende functies van de Wet Gods, die Paulus noemt: Uit de Wet is de kennis der zonde, ik had niet geweten, dat de begeerlijkheid zonde...

Dat wij daarbij niet verteerd worden, is te danken aan de lijst, aan de genade, aan Christus. De kracht der Wet is de ontdekking aan de ongerechtigheid — maar de Wet werkt geen boetvaardigheid — dat is een werking van het Evangelie.

Omdat Christus evenzeer de verpersoonlijking van de Wet is als van het Evangelie. Daarom is het niet mogelijk, de werking van spiegel en lijst in een methode of schema te brengen of te wringen.

De werkingen van de Heilige Geest zijn nooit in kaart te brengen, dat is ook onze bedoeling niet.

Wel is het de bedoeling op te merken, dat de Wet als spiegel aan de werking van de lijst logisch en chronologisch vooraf gaat.

Christus draagt de Wet Gods in het binnenst van het ingewand en zodra Hij door Woord en Geest intreedt in het bewustzijn van een verloren zondaar gaat de lijst, de genade, stralen in gouden glans en gaat er kalk over de spiegel, zodat deze ons niet meer verteren kan. Christus is Wetsconform, Hij is het Beeld Gods en wie in Christus is, is ook Wetsconform. Dan glanst de genade over de Wet en functioneert de Wet vanuit Christus leidend, onderwijzend, ook telkens weer ontdekkend. In dat raam staat de Wetsprediking in het derde deel van onze Catechismus.

Hier komt Psalm 119 volkomen tot zijn recht als onderwijzing enz. De genade van het genadeverbond maakt gebruik van de Wet in het Werkverbond om een mens zo te stellen, dat hij het beeld Gods in Christus onverliesbaar bezit. Dan sterven wij de Wet Gods om Gode te leven en is Christus het einde der Wet, Christus de Vervuller der Wet, Christus de Handhaver der Wet.

Wanneer Dr. B. vraagt: Is er dan een openbaring Gods buiten Christus, dan is ons eerst nodig klaarheid te scheppen in de vraag: Wat verstaan wij onder de openbaring Gods in Christus? Valt deze openbaring samen met de verzoening? Is de Heilige Schrift alleen maar oorkonde en getuigenis van die openbaring Gods in Christus? Of is de H. Schrift openbaring van de drieënige God? Ook hierin is het Schriftgeloof beslissend. Openbaring en verzoening vallen niet samen. De schepping is er eerder dan de genade. God, de drieënige God, openbaart Zich in Zijn Woord. In de schepping treedt naar voren God, die de wereld schept door 't Woord, dat is Zijn Zoon. Hij is de Middelaar der schepping.

De Middelaar der herschepping is het vleesgeworden Woord: Jezus Christus.

Deze drieënige God: Vader, Zoon en Heilige Geest, kan en wil Zich door Zijn Woord zo openbaren, dat wij de werkingen van deze Personen in ons kunnen gevoelen (Art. 9 van de Ned. Gel. Bel.).

Zo is het mogelijk, dat een zondaar staat in het verblindend licht van de Wet Gods, gedaagd voor de Rechter van hemel en aarde en dan niets anders opmerkt dan deze Rechter. In Christus echter schittert Zijn aangezicht vol van genade en zachtmoedigheid, ook voor ellendige en onwaardige zondaren (Calvijn, Inst. II, VII, 8).

Dit is niet een werking van Gods Geest buiten 't Woord om- zoals Dr. B. veronderstelt -, maar een werking Gods door 't Woord, opdat wij het centrum van de openbaring Gods, n.l. het vleesgeworden Woord: Christus, de Zaligmaker zouden leren kennen en ons verblijden in Zijn wondere genade!

Dit is vaststaande leer, opkomend uit het levend belijden, bij de Reformatoren, bij de gereformeerde dogmatici, ook bij Kohlbrügge.

Niemand wordt in deze tijd sterker misbruikt dan Kohlbrügge. Men leze en herleze zijn preken, schrift verklaringen en vooral zijn catechismus preken.

Eén citaat moge hier volgen uit een catechismuspraak over Zondag 1 van de Heid. Catechismus (uitgave Callenbach, verzorgd door v. Stempvoort en v. Ginkel, pag. 15), waar Kohlbrügge zegt: Er ligt iets in (n.l. in de troost in 't leven en in 't sterven), dat men voor driehonderd jaar nog beter begreep dan tegenwoordig. Toen hadden zij nog weet van *de wet*, en dit is nu bijna uit alle harten verdwenen.

Nu is over jong en oud, pausgezinden en evangelischen, een geest vaardig geworden, waardoor zij niet meer vragen naar de Wet Gods. Zij rekenen alleen met hun eigen wil en deze zetten zij door. Geduld oefenen, afwachten en hopen kunnen zij niet.

Nog eens: er ligt iets achter deze vraag.

Waarom hoorde men vroeger zoveel van waarachtige bekeringen? Waar kwamen die mensen vandaan, die enkelen nog (hun aantal wordt almaar kleiner, ook in onze gemeente, de meesten liggen al op het kerkhof), van waar kwamen die profeten en profetessen, die konden getuigen van Godsgenadige erbarming? Mensen, die wisten: „dit is goud en dat is valse munt!” Vanwaar? Waren zij niet geboren in de afgrond der verlorenheid toen zij wegzonken voor Gods Wet? Daar zit de fout van deze tijd. Er is nu geen eerbied meer voor Gods Wet. Tot zover Kohlbrügge. Deze woorden zijn 't waard ook in deze tijd overdacht te worden.

Het is hier niet de vraag, of de Wet niets met Christus te maken heeft, zoals Dr. B. veronderstelt. Want de Wet heeft alles met Christus te maken. Daarom maken wij de ontdekking, juist de ontdekking aan de wortelzonde: het ongeloof, niet los van Christus. O neen, de lijnen van de ontdekking dienen helder doorgetrokken te worden tot het Kruis.

Het is hier ook niet de vraag, of de belofte aan de Wet vooraf gaat, zoals de verbondssluiting met Abraham chronologisch aan de wetgeving op de Sinai vooraf ging. Dit is op grond van de Heilige Schrift buiten gesprek. Maar het is hier de vraag: Hoe wordt de belofte Gods bij het volk Israël en bij ons gerealiseerd?

Bij Israël, doordat de Heere Zijn Wet (niet een vreemde Wet, maar de openbaring van zijn levenswet) erbij voegde met het doel aan zonde en ongerechtigheid te ontdekken, opdat het volk zou dorsten naar de verzoening, opdat de genade genade zou zijn. De Wet doet dus de belofte niet teniet, maar is dienstbaar deze belofte te realiseren. Zonder de Wet is de genade geen genade! Heilshistorisch heeft de Wet de functie van de pedagoog tot Christus. Maar is daar mede de functie van de Wet voor ons vervallen? Neen, ook voor ons geldt: uit de Wet is de kennis der zonde. Dit is niet alleen gericht tot de Farizeërs van Paulus' dagen, die door de Wet hun eigengerechtigheid probeerden op te richten, maar evenzeer tot ons, die dat op onze manier proberen. Waarom wordt dit zeer essentieel stuk van de H. Schrift altijd tijd- gebonden verklaard? Is dan de farizeeër in ons en buiten ons niet even wezenlijk als in Paulus dagen?

Kan de kerkgeschiedenis (Augustinus-Pelagius; Luther en Calvijn contra R.K. en 't humanisme; Kohlbrügge en zijn tijdgenoten) ons niet leren, dat de Kerk op haar tocht over de aarde voortdurend door de farizeeër wordt aangevallen en dat zij het Evangelie telkens weer een nieuwe Wet maakt? Ongetwijfeld bestrijdt Paulus de wetsverering der Farizeërs, die de Wet beschouwden als het middel om gerechtvaardigd te worden voor God!

Maar hieruit zullen wij toch niet mogen concluderen, dat de Wet niet wezenlijk tot 't Woord des Heeren behoort.

'k Meen, dat de Catechismus dit zo vat, wanneer zij op de vraag: Waaruit kent gij uw ellende? antwoordt: Uit de Wet Gods! Heeft men voor deze functie van de Wet Gods wel voldoende oog in de Midden-Orthodoxie?

Men weet in deze kringen wel boud te spreken van de plaats der Wet in het derde stuk, maar weet men eigenlijk wel raad met de plaats der Wet in het eerste stuk?

Alle uitleggingen van de Catechismus op dit punt van de zijde der Midden-Orthodoxie tot en met „De blijde Wetenschap” van Prof. Miskotte hebben mij niet kunnen overtuigen.

Hier wringt iets, ja soms veel! Hier wordt de toeleidende weg tot Christus eenvoudig miskend. Om alle misverstand te voorkomen wil ik direct verklaren, dat 't mij niet gaat om dit woord: toeleidende weg of eventueel een ander woord, maar om de zaak.

En deze zaak is zeer belangrijk! Hoe verklaren wij ooit vraag en antwoord 12 van de Catechismus, wanneer wij alleen maar willen toegeven, dat de drie stukken of elementen, waarvan de Catechismus spreekt, in logische volgorde staan en niets met een chronologische volgorde te maken hebben?

„Aangezien wij dan naar 't rechtvaardig oordeel Gods tijdelijke en eeuwige straf verdiend hebben, is er enig middel, waardoor wij deze straf zouden kunnen ontgaan en wederom tot genade komen?” zo luidt de vraag. Is dit de vraag van een door Christus verlost of van een veroordeelde? Wanneer wij al het beschouwelijke en terugziende van de Catechismus aftrekken houden wij een verloren zondaar over, die wij in de H. Schrift telkens tegenkomen. Daarom voldoet de verklaring niet, die er alleen maar op wijst, dat dit een stukje middeleeuwse scholastiek of boeteleer zou zijn. Daarom heeft ook de Catechismus als praktisch leerboek op 't oog niet een theologische verhandeling te geven van alle mogelijke historische en heilshistorische aspecten, maar te zeggen: dat is mijn troost, zo leef ik erin en eruit en zeker in Zondag 5: zo kom ik eraan! Dit zijn fundamentele noties, die zich niet laten verwaarlozen op straffe van een misverstaan van de gehele Catechismus.

Daarom dagen wij — met Calvijn — de mensen voor de rechterstoel Gods, opdat zij, aangegrepen door de gerechtigheid Gods, al hun schuilhoeken zullen verlaten en op 't open veld van Gods licht en genade zullen roepen. Dit is geen voorwaarde tot het heil, maar de *modus quo*, de wijze, waarop de genade Gods ons deel wordt. Daarbij hebben wij de Wet Gods niet als doel voor ogen, maar Christus de Vervuller der Wet.

Dit alles gaat niet om buiten het geloof. Integendeel, dit is een wezenlijk deel van het geloof. Het is een misvatting, wanneer men zegt, dat wij de kennis der ellende èn in de toeleiding tot Christus èn in de voortgaande ontdekking na de geloofsvereniging - met Christus, zouden stellen buiten het geloof. Hier komt een typische verenging van de opvatting van het geloof in Midden-Orthodoxe kringen aan 't licht.

Wanneer men in deze kringen over het geloof spreekt, dan vernauwt men vaak het geloof tot vertrouwen en schakelt het kennis-element uit.

Dat het geloof in onze verlorenheid voor God in onze ellende een essentieel stuk is van het geloof, wordt schier niet meer verstaan! Het geloof is dan geloof in onze rechtvaardigmaking voor God. Dit heeft tot gevolg, dat men in Midden-Orthodoxe kringen de zondekennis en het schuldbesef als iets bijkomends gaat beschouw niet als iets wezenlijks! Zonder dat schuldbesef en zonder die zondekennis zou het geloof ook een afgerond geheel zijn. Dit is een zeer gevaarlijke dwaling die momenteel zijn duizenden verslaat.

Hoogstens zegt men dan nog, dat de zondekennis uit het zien op Christus ontstaat, maar alles blijft zwevend en 't gevaar is niet denkbeeldig, dat men God noch zichzelf kent en met Christus geen raad weet, omdat men nooit een verloren zondaar voor God is geworden.

Deze begripsverenging heeft voor de prediking belangrijke gevolgen, omdat men bij alle Schriftplaatsen, waar over het geloof gesproken wordt, dan uitsluitend denkt aan dit beperkte rechtvaardigingsgeloof.

Dan is het niet meer een voor waarachtig houden alwat God ons in Zijn Woord geopenbaard heeft (Zondag 7 H.C.), maar alleen een vast vertrouwen in de schuldvergeving. Daarbij komt, dat men in Midden-Orthodoxe kringen te weinig ernst maakt met de prediking van de twee wegen; de brede en de smalle weg. De spanning die daardoor moet ontstaan in de prediking, wordt vaak dialectisch tot oplossing gebracht.

Daar is — met handhaving van Verbond en H. Doop — een gebrek aan ernst met het feit, dat ook het kind des Verbonds onder de vermaning staat van: Strijd om in te gaan, want....

Te weinig ernst met de ontzagwekkende werkelijkheid, dat een mens er krachtens geboorte buiten staat.

Ook soms een optimistische beschouwing van de mens en een verwaarlozing van de uitspraken van de H. Schrift over de doodsstaat en actieve vijandschap van de zondaar. Daardoor komt het machtig ingrijpend en wederbarend werk aan de Heilige Geest niet tot zijn recht. Daarmede is niet gezegd, dat wij de mensen leren, dat zij niet tot Christus mogen opzien, alvorens zij verbrijzeld zijn — o neen — zij mogen, ja zij moeten tot Christus opzien, maar opdat zij in waarheid tot Christus zullen opzien, hanteren wij 't Woord als een zwaard om ze te doorsteken, om ze een dodelijke wond toe te brengen, die door niemand genezen kan worden dan door Christus.

Al deze aspecten hebben met deze opmerkingen van Dr. B. te maken.

Nog één opmerking over eerst verbrijzeling — dan tot Christus opzien. Wij zagen reeds, dat de ware verbrijzeling niet buiten het geloof omgaat.

Nu moeten wij ook nog letten op de plaats van Johannes de Doper. Hij gaat aan Christus vooraf en niet omgekeerd. Dat was zijn unieke plaats in de heilsgeschiedenis. Zijn taak was wegbereider voor de Heere Jezus te zijn. Wij vragen — volkomen oog hebbend voor alle veranderde omstandigheden —: heeft ook nu nog niet elke prediker de taak de weg van Christus te bereiden en dientengevolge de scherpe boeteaccenten te leggen, opdat Christus verheerlijkt zal worden?

Verder: Is vanaf de gang van de Christus niet af te lezen de gang van de Christen? Leren wij Christus allereerst kennen als de Verheerlijkte of als de Vernederde? Is daar niet een met Hem gekruisigd, gestorven en begraven worden, een met Hem opstaan, een met Hem in de hemel gezet zijn? Is dit ooit om te keren? Dr. B. wijst daarop, maar zegt, dat de Christen, die weet, dat Christus voor hem 't gericht Gods gedragen heeft, in 't geloof onder dit gericht doorgaat. Maar dan mogen wij vragen: Waar blijft op deze wijze de rechtvaardiging van de goddeloze?

Natuurlijk is hiermede alles niet gezegd. Altijd bedreigt ons 't gevaar van schematiseren. De Heilige Schrift is voller en rijker dan alle grondstructuren. Wij heb een gesloten canon, maar een open dogmatiek! Zo hebben wij ons aan te trekken, wanneer 't waarheid bevat, dat onze prediking de wet verzelfstandigt. Wij hebben niet de Wet, maar de God der Wet te prediken, niet objectief de weg, die God met een mens houdt, maar zeer krachtig en indringend de eis en de oproep tot geloof en bekering. Ook de toeleidende weg, ook de bevinding, ook het geloof kan geschematiseerd worden, waarbij wij dan wel de vorm maar niet het leven overhouden.

Wij hebben 't ons aan te trekken, wanneer ons gezegd wordt, dat het rechte appèl in onze prediking zo vaak gemist wordt. Want — hoe moeilijk 't ook moge zijn — wij hebben de mensen — in navolging van Christus en de apostelen — niet in de wensende zin aan te spreken, maar in de oproepende zin, in de bevelende zin, tot beslissing roepend.

Maar wij mogen daarbij niet vanuit de mens opkomen, maar uit de drieënige God, uit Zijn Woord. Ook hier hebben wij te gaan de smalle weg, waar God in Christus verheerlijkt wordt door de Heilige Geest.

Dan komt de mens niet in het middelpunt, maar God-drieëinig en van daaruit liet werk Gods voor ons èn in ons (zie hiervoor het boekje van Ds. v. Sliedregt: Het eigen geluid in de prediking).

III. WAT MOETEN WIJ DOEN?

Met deze vraag eindigt Dr. B. zijn boekje. Daarvoor is alle reden. De situatie is waarlijk ernstig genoeg in en buiten de Kerk. Daarvan legt ook dit boekje getuigenis af.

Is het niet waar te nemen, dat het machtige eenheidsfront van 1940 en ervoor, dat onvoorwaardelijk geloofde in een wonder Gods met onze Kerk tijdens de oorlog, nu reeds aan zichzelf twijfelt? Was en is dit alles uit God of uit de mens? Is daar ook onder ons gebed? Ja, dat is er geweest en dat is er nog. Ook onder ons zijn er geweest en zijn er nog, die hoopten en hopen. Kan men dan begrijpen, dat de smart over de na-oorlogse ontwikkeling in onze Kerk te pijnlijker en smartelijker is?

Is het niet ontstellend, dat, terwijl de Kerk bezig is haar belijdend karakter op te offeren aan haar apostolaire taak, en in dat apostolaat dromen droomt en visioenen ziet van de kerstening van ons volk de ontkerstening van met ontstellende vaart voortgaat en de apostolaire arbeid opvallend onvruchtbaar is, omdat de H. Geest in dit alles gemist wordt?

Is het niet indrukwekkend, wanneer wij zien, dat de doorbraak naar de wereld in vele gevallen betekent de doorbraak van de wereld in de Kerk?

Is het niet om stil te worden, wanneer het leger van de verontrusten ook onder de confessionelen — zowel predikanten als gemeenteleden — groeit en sommigen van hen onder de wroeging lopen, dat zij ontrouw zijn geworden aan de belijdenis der Kerk?

Is het niet aangrijpend, wanneer velen in de Midden-Orthodoxie in een algemene beweging worden meegesleurd, zodat wij preken krijgen van een half uur?

Is de liturgische beweging — met haar romaniserende tendenzen, die wij van ganser harte verwerpen — niet één ontroerende schreeuw om beleving van 't heil Gods in Christus — maar op een verkeerde manier?

Is het niet erg, dat er in Duitsland predikanten zijn, die jaren onder invloed van Barth geroepen hebben: Het Woord en nog eens Het Woord, en nu naar de R.K. overgaan?

En vinden wij ook niet in onze eigen Kerk een grote „los van Barth“-beweging en een terugval in de natuurlijke theologie, die u telkens de ogen doet uitwrijven? Jaren heeft men geroepen over de exclusiviteit van 't heil Gods in Christus en nu krijgt de natuurlijke theologie een kans als nooit tevoren. Waarlijk, de situatie is ernstig genoeg! De leegte is onheilspellend! De toekomst van de Kerk staat op 't spel en daar mede de toekomst van ons volk! De oordelen Gods golven over de wereld! En het begint vanuit 't Huis Gods! De innerlijke uitholling is gevaarlijker dan de aanval van buitenaf, die ook mogelijk is. Laten wij ons niet verbeelden, dat wij ergens een rustig eiland vormen in deze bewogen zee. Ook onder ons zijn crisisverschijnselen in andere vorm zichtbaar. Een geestelijke aderverkalking is gevaarlijker dan een acute ziekte.

Wat moeten wij doen? Ons bekeren van onze ongerechtigheden! Persoonlijk, in ons ambt, in de bediening des Woords en in de Kerk!

Wij staan in de Kerk, niet met één been, maar met beide benen! En wij hebben daar voor onze taak te staan in 't geloof. En zo wij niet hadden geloofd, dat God ons Zijn goed 'zal laten zien... wij waren in onze ellende, ook in onze kerkelijke ellende, vergaan..

Wat zullen wij in onze Kerk doen zonder de adelaarsvlucht van het geloof te kennen?

Wij hebben ons solidair te weten met de schuld der Kerk en tegelijk met profetische kracht daartegen te getuigen! Wanneer wij moede en mat worden, moge het ons vergaan als Jeremia,

die, toen hij 't wilde opgeven, 't Woord Gods in zich kreeg als een vuur, zodat hij moest spreken! Wat moeten wij doen? De Heere laten werken! Dat is ook in onze tijd de hoogste activiteit! Wanneer Zijn Geest waait ook door de dorre doodsbeenderen in onze Kerk, zal het gaan leven! Van die trouw Gods kunnen wij alleen leven! En die trouw Gods is ook nog over onze Kerk.

De leiding der Kerk berust niet bij mensen, maar bij Christus. Hij is 't Hoofd der Kerk en de Heere der gemeente! Hij is — zo roept Calvijn uit tot de Roomse hiërarchie — onze Episcopus! En van dat Hoofd en Heere zijn van Christus hebben wij te getuigen met profetische kracht! Zijn Woord als een bazuin aan de mond te nemen. Wee ons, wanneer de bazuin een onzeker geluid geeft. Daar is een taak, een grote, geweldige taak ook vandaag in de Kerk. Wij hebben positief leiding te geven op alle plaatsen, waar wij gesteld worden. Waar 't maar enigszins mogelijk is en zolang wij dit voor het aangezicht Gods verantwoord kunnen, hebben wij zitting te nemen in raden en commissies.

Daaruit moge blijken, dat 't ons niet om onszelf, maar om de Kerk gaat.

Verder hebben ook wij ons de vermaning van Dr. B. aan te trekken te bidden en te studeren, dan in allerlei drukten onze tijd en krachten te verlopen.

Wordt er onder ons niet veel te weinig gestudeerd? 't Wordt gelukkig aanzienlijk beter. Ik weet het, dat onze gemeenten in prediking, catechese, huis- en ziekenbezoek schier alles op eisen. Dat is nog een gunstig teken! Maar ook hier zullen onze Kerkeraden de predikanten tijd moeten bezorgen om te studeren en zich in te werken vanuit de principia in de problematiek van deze tijd.

Daar zijn ook verheugende verschijnselen. Wij denken aan de vraag naar prediking en dienaren des Woords. 't Mag ons verheugen en bemoedigen, dat 't aantal studenten van gereformeerde beginselen toeneemt. 't Mag ons verheugen, dat er een samenbinding is, niet alleen in de afwijzing van veel, maar ook (en dat is meer) in de positieve inzet van alle krachten. Daarover mogen wij ons hartelijk verblijden. Wat wij willen? Alle gemeenten lid maken van de Gereformeerde Bond? Neen! Wat dan? Als een modaliteit een vegeeterend bestaan leiden aan de rand van de Kerk? Neen! Is het dan zover met ons gekomen, dat Dr. B. over ons oordeelt, zoals hij doet? Kan of wil men dan niet begrijpen, wat ons drijft?

Wij begeren een Kerk, waarin Christus heerschappij heeft door Zijn Woord en Geest! Dat ligt niet in onze hand, maar in Gods hand. Wij begeren een Kerk, die beantwoordt aan de notae ecclesiae (aan de kenmerken van de Kerk), zoals Art. 29 van onze Ned. Geloofsbelijdenis die belijdt:

Reine prediking van 't Woord.

Reine bediening van de Sacramenten.

De kerkelijke tucht om de zonden te bestraffen.

Wij begeren lidmaten, die men kennen kan aan 't geloof, aan 't vlieden van de zonde en 't najagen van de gerechtigheid enz. Wil men dit sectarisch noemen — 't zij zo. Wil men dit niet constructief noemen — 't zij zo, maar daartoe willen wij arbeiden en strijden en daarom willen wij bovenal bidden. Of wij dan de Waarheid in pacht hebben? Neen, wij zijn ootmoediger. God hangt Zijn Waarheid nimmer aan mensen, maar hangt wel mensen aan Zijn Waarheid! Wij geloven en belijden, dat Christus is de Weg, de Waarheid en het Leven. Wij kennen Hem niet anders dan door Zijn Woord en Zijn Geest. Zijn Woord is de Waarheid! Dat Woord geloven wij onvoorwaardelijk, omdat God van de hemel dat Woord in onze harten schrijft en met Zijn Geest getuigt, dat deze geschriften van God zijn.

Wie aan deze Christus deel heeft, wie uit deze Waarheid is, hoort Zijn stem en heeft het eeuwige leven, dus ook de Waarheid.